

**ҲАРАКАТЛАР СТРАТЕГИЯСИ ЎЗБЕКИСТОНДА
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШНИНГ БОШ СИЁСИЙ-
ҲУҚУҚИЙ МЕЗОНИ СИФАТИДА**

Жаҳонгир Акрамов Джуманазарович
Ўзбекистон халқаро исломшунослик академияси,
“Халқаро муносабатлар” кафедраси доценти в.б., с.ф.ф.д.

***Аннотация:** Мақолада турли илмий-сиёсий манбалар асосида Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг Ўзбекистонда давлат бошқарувини модернизациялашнинг бош сиёсий-ҳуқуқий мезони эканлиги асослаб берилган.*

***Калит сўзлар:** Ўзбекистон Республикаси, Ҳаракатлар стратегияси, модернизация, давлат бошқаруви, ижро ҳокимияти.*

Маълумки, Ўзбекистонда сўнгги икки йилда амалга оширилаётган модернизация жараёнлари барча соҳаларни қамраб олган бўлиб, жадаллик билан олиб борилмоқда. Бу борада 2017 йил 7 феврал куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан ПФ-4947-сонли фармони билан тасдиқланган 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси бош ташкилий-ҳуқуқий мезон бўлиб хизмат қилмоқда. Ҳаракатлар стратегияси том маънода Ўзбекистонни янги тараққиёт йўлига олиб чиқди. Олиб борилаётган ислохотлар самарасини янада ошириш, давлат ва жамиятнинг ҳар томонлама ва жадал ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш, мамлакатимизни модернизация қилиш ҳамда ҳаётнинг барча соҳаларини либераллаштириш бўйича устувор йўналишларни амалга ошириш мақсадида ишлаб чиқилган ушбу Стратегия мамлакатни модернизациялаш йўлидаги бош дастуруламал бўлди.

2017–2021 йилларда Ўзбекистонни янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясини ишлаб чиқиш жараёнида асосий эътибор, энг

аввало, давлат ва жамият қурилишини тубдан ислоҳ қилишга қаратилди. Шунинг учун ҳам ушбу вазифа биринчи устувор йўналиш сифатида белгилаб олинди ва “Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари” концепцияси қоидаларини тўлиқ ўзида акс эттирди¹.

Ҳаракатлар стратегиясида белгилаб берилган давлат ва жамият қурилишини такомиллаштириш биринчи устувор йўналишининг иккинчи банди бевосита давлат бошқаруви тизимини ислоҳ қилишга бағишлангандир. Давлат бошқаруви тизимини ислоҳ қилиш сиёсий соҳада ислоҳотларни амалга ошириш демакдир. Сиёсий ислоҳот бу – давлат ва жамиятни бошқариш билан боғлиқ ўзгаришлар, янгиланишлар, туб бурилишлар ва модернизация жараёнларини ўз таркибига қамраб олувчи, мамлакат тараққиёти ва равнақи, фуқароларнинг тинч ва тотув ҳаётини таъминлашга қаратилган мақсадли, режали тадбирлардир². Жамиятни модернизациялашда, аввало, сиёсий ва давлат бошқаруви йўналишидан бошлаш мақсадга мувофиқлигини жуда кўплаб олимлар ва экспертлар таъкидлаб ўтишган. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати раисининг биринчи ўринбосари Содиқ Сафоев 2018 йил 18 майда АҚШ пойтахти Вашингтон шаҳрида Америка оммавий ахборот воситалари ҳамда демократик ташкилотлари учун ўтказилган Миллий пресс-клуб йиғилишида бу борада қуйидаги фикрларни билдириб ўтган эди: “Фикримча, ушбу ислоҳотлар ҳақиқий ва зарурий деб ҳисоблаш учун энг камида иккита сабаб мавжуд. Биринчиси – Ўзбекистоннинг ҳудудий жойлашуви, мероси, ўтмиши сабабли юзага келадиган таҳдидларга қарши туриш учун ҳақиқий сиёсий туб ўзгаришлар ва модернизация зарур деган аниқ нуқтаи назар мавжуд. Бу сиёсий ислом ва жамиятнинг радикаллашувига қарши ягона усулдир. Самарадор давлат бошқаруви, қонун

¹ 2017 йил – шиддатли ислоҳотлар йили. – Т.: “Адолат”, 2017. 10-бет.

² Ахмедов Х.Э. Ўзбекистонда сиёсий ислоҳотларнинг зарурлиги ва ижтимоий аҳамияти. / Давлат ҳокимиятини демократлаштириш ва ҳуқуқни амалга ошириш механизмини такомиллаштириш / Давлат ва ҳуқуқ назарияси ва тарихи кафедрасининг илмий мақолалар тўплами // Масъул муҳаррир: профессор Х.Т.Одилқориев. Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси. – Тошкент: “Адолат”, 2015. 172-бет.

устуворлиги, коррупцияга қарши кураш – буларнинг барчаси барқарор таракқиётга эришиш учун зарурдир”³.

Ҳаракатлар стратегиясининг Давлат ва жамият қурилишини такомиллаштириш деб номланган биринчи устувор йўналишининг 1.2-банди бевосита “Давлат бошқаруви тизимини ислоҳ қилиш”га бағишланган бўлиб, ушбу бандда қуйидаги вазифалар белгилаб берилган:

“давлат бошқарувини марказлаштиришдан чиқариш, давлат хизматчиларининг касбий тайёргарлик, моддий ва ижтимоий таъминот даражасини ошириш ҳамда иқтисодий тартибга солишда давлат иштирокини босқичма-босқич қисқартириш орқали давлат бошқаруви ва давлат хизмати тизимини ислоҳ қилиш;

мамлакатни ижтимоий-сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича вазифаларни амалга оширишда ўзаро манфаатли ҳамкорликнинг самарасини оширишга қаратилган давлат-хусусий шерикликнинг замонавий механизмларини жорий этиш;

давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлигини таъминлаш, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларига оид ахборотни тақдим қилишнинг замонавий шакллари жорий этиш;

«Электрон ҳукумат» тизимини такомиллаштириш, давлат хизматлари кўрсатишнинг самараси, сифатини юксалтириш ва бу хизматдан аҳоли ҳамда тадбиркорлик субъектлари томонидан фойдаланиш имкониятини ошириш”⁴.

Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган ушбу вазифаларни амалга ошириш жараёнида кейинчалик қабул қилинган Ўзбекистон Республикасида

³ <http://www.gazeta.uz/ru/2018/05/18/changes/>

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6 (766)-сон, 70-модда. 29-бет.

Маъмурий ислохотлар концепциясининг бош назарий-ҳуқуқий мезони бўлиб хизмат қилди.

2017 йил 8 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг ПФ-5185-сонли Фармони билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида Маъмурий ислохотлар концепцияси⁵ давлат бошқарувини, шунингдек, ижро ҳокимиятини модернизациялаш, уни янги замон талабларига жавоб берадиган даражага кўтариш йўлидаги муҳим қадам бўлди. Концепцияга кўра, давлат бошқаруви тизимини тубдан ислоҳ қилишнинг 6 та асосий йўналишлари белгиланди ҳамда махсус “Йўл харитаси” асосида 100 дан ортиқ давлат ва хўжалик бошқаруви органлари фаолиятини қайта кўриб чиқиш белгиланди. Биргина 2017 йилнинг ўзида давлат бошқаруви тизимида янги замонавий ғояларни татбиқ этиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси ижро этувчи ҳокимияти тузилмаси қайта кўриб чиқилди, 18 та вазирлик, идораларнинг вазифа ва функциялари такомиллаштирилди, 24 та давлат ва хўжалик бошқаруви органлари ҳамда бошқа ташкилотлар қайта ташкил этилди⁶.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 сентябрдаги ПФ-5185-сон Фармони билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида Маъмурий ислохотлар концепциясини амалга ошириш доирасида давлат бошқарувининг 93 та органи ислоҳ қилинганлиги, шу жумладан 77 та вазирлик ва идора қайта ташкил этилганлиги, 7 таси тугатилганлиги, 9 таси янгидан ташкил этилганлиги⁷ мамлакатда давлат бошқарувини модернизациялашнинг янги босқичга кўтарилганидан дарак беради.

⁵ Ўзбекистон Республикасида Маъмурий ислохотлар концепцияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасида маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5185-сонли Фармонига 1-илова / <http://lex.uz/docs/3331174>

⁶ 2017 йил – шиддатли ислохотлар йили. – Т.: “Адолат”, 2017. 15-бет.

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг стратегик вазифалари амалга оширилиши самарадорлиги учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг масъулиятини оширишга доир биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармони // <http://lex.uz/pdfs/4182357>

2018 йил 21 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг ПФ-5544-сонли Фармони билан қабул қилинган 2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини Инновацион ривожлантириш стратегияси давлат бошқаруви тизимини модернизация қилиш борасидаги Ҳаракатлар стратегияси ҳамда Маъмурий ислохотлар концепциясида белгиланган вазифаларнинг амалга ошириш жараёнининг бевосита мантикий ва изчил давоми бўлди. Зероки, Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясининг асосий вазифаларидан бири сифатида “бошқарувнинг замонавий усуллари ва воситаларини жорий этиш орқали давлат ҳокимияти органлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш”⁸ вазифасининг белгилаб қўйилганлиги, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармонини амалга ошириш учун махсус “йўл харитаси” тасдиқлангани ҳамда ушбу фармон ижросини назорат қилиш бевосита Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири А.Н.Арипов, Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси раҳбари З.Ш.Низомиддинов, Ўзбекистон Республикаси Президенти маслаҳатчисининг биринчи ўринбосари Б.М.Мавлонов ва Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари – Ўзбекистон Республикаси Инвестициялар бўйича давлат қўмитасининг раиси С.Р.Холмуродов зиммасига юклатилгани ҳам бу борадаги мақсадларнинг қанчалик умуммиллий даражада аҳамиятга эга эканлигини намоён этади.

Давлат бошқарувини модернизациялаш борасида Ҳаракатлар стратегияси белгиланган вазифалар бўйича навбатдаги қадам Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев томонидан 2019 йил 28 январда имзоланган

⁸ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармони / <http://lex.uz/ru/pdfs/3913188>

“Мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг стратегик вазифалари амалга оширилиши самарадорлиги учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг масъулиятини оширишга доир биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5644 сонли фармони бўлди. Ушбу фармонда белгиланган вазифалар, жумладан:

“юкланган вазифалар ва функцияларнинг самарали ва натижали ижро этилишида Хукумат аъзолари, ижро этувчи ҳокимият бошқа органлари раҳбарлари, барча даражалардаги ҳокимларнинг шахсий роли ва масъулиятини ошириш;

идоравий мансуб ташкилотлар фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилишнинг аниқ тизимини жорий этиш орқали вазирликлар, давлат кўмиталари ва идораларнинг бириктирилган соҳада давлат сиёсати самарали ва сифатли амалга оширилишида, шу жумладан молиявий ресурсларни бошқариш масалаларида мустақиллигини ошириш;

аниқ кўрсаткичларга ва мақсадли индикаторларга эришишга асосланган барча даражалардаги ижро этувчи ҳокимият органлари ва уларнинг раҳбарлари фаолиятини баҳолашнинг принципиал жиҳатдан янги тизимини жорий этиш, иқтисодиёт тармоқлари ва ижтимоий соҳани стратегик ривожлантиришнинг яқин, ўрта ва узоқ муддатли истиқболга мўлжалланган дастурларини амалга ошириш сифати ва самарадорлигини таъминлаш;

худудларни, энг аввало, иқтисодий ва ижтимоий ривожланишда орқада қолаётган қишлоқ туманлари ва шаҳарларни ривожлантиришнинг истиқболли вазифаларини самарали ҳал этиш бўйича давлат бошқаруви ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг мувофиқлаштирилган ишини таъминлаш, Ўзбекистон Республикаси Президенти ва Вазирлар Маҳкамасининг топшириқлари ва ҳужжатлари ижросини тизимли ва амалий назорат қилишни такомиллаштириш;

давлатнинг иқтисодий фаолиятдаги иштироки тартиби ва даражасини аниқ регламентлаш орқали иқтисодиёт тармоқларига маъмурий таъсир

кўрсатишни янада қисқартириш ва бошқарувнинг бозор механизмларини кенгайтириш, «хуфёна иқтисодиёт»нинг олдини олиш, пасайтириш ва тизимли қарши курашиш юзасидан комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш;

комплекслар, Бош вазир ўринбосарлари ва Вазирлар Маҳкамасининг аппарати, энг аввало, унинг асосий бўғини — ахборот-таҳлил департаментлари тузилмасини такомиллаштириш ва ихчамлаштириш. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг иқтисодий, молиявий ва ҳуқуқий экспертизаси сифатини яхшилаш, ижро интизоми даражасини ошириш, кўп сонли йиғилишлар, ортиқча ёзишмалар ва самарасиз хизмат сафарлари амалиётига чек қўйиш;

ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини мавжуд муаммоларнинг сабаблари ва шароитларини бартараф этишга, ишни ташкил этишнинг замонавий усулларини жорий этишга доир комплекс чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишга қайта йўналтириш мақсадида айрим давлат функцияларини хусусий субъектларга бериш орқали ортиқча маъмурий тартибга солишни камайтириш;

давлат бошқарувини номарказлаштириш, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг молиявий имкониятлари, роли ва жавобгарлигини кенгайтириш, марказий ва ўрта бўғин бошқарув ходимлари сонини ихчамлаштириш орқали бошқарувнинг вертикал тизими механизмларини ва ижро этувчи ҳокимият органларининг ўзаро ҳамкорлигини такомиллаштириш” кабилар Ҳаракатлар стратегиясининг “Давлат бошқаруви тизимини ислоҳ қилиш” деб номланган 1.2-бандига бевосита мувофиқ бўлиб, ушбу соҳадаги ислохотларнинг янги босқичга кўтарилишини таъминлайди.

Юқоридагиларни умумлаштириб, мавзу бўйича қуйидаги хулосаларга келиш мумкин:

- 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар

стратегияси бошқа соҳалар сингари Ўзбекистонда давлат бошқаруви тизимини модернизациялашнинг бирламчи аҳамият касб этди;

- Ҳаракатлар стратегияси 2017 йил 8 сентябрда қабул қилинган Маъмурий ислохотлар концепцияси ишлаб чиқилишининг бош назарий-ҳукукий асоси бўлиб хизмат қилди;

- 2018 йил 21 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг ПФ-5544-сонли Фармони билан қабул қилинган 2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини Инновацион ривожлантириш стратегияси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев томонидан 2019 йил 28 январда имзоланган “Мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг стратегик вазифалари амалга оширилиши самарадорлиги учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг масъулиятини оширишга доир биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5644 сонли фармони Ҳаракатлар стратегияси доирасида бошқарув тизимини модернизациялаш йўналишидаги кейинги қадамлар бўлди.

Давлат ҳамда муниципал бошқарув хусусиятларини яхшиламасдан туриб, тезкор равишда ўзгараётган дунёда ҳар томонлама рақобатбардош давлатни барпо этишнинг имкони йўқдир⁹. Шундай экан, Ўзбекистон олдида турган олий мақсадлардан бири давлат бошқаруви тизимларини модернизациялашнинг янги инновацион омилларини амалга ошириш бўлиб, бу борада Ҳаракатлар стратегиясининг аҳамияти ўта юқори ҳисобланади.

⁹ Наумов С.Ю. Система государственного управления. – Москва: “Форум”, 2008. – С. 103.